ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать. Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43, Termez city.
Phone: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi 58

ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xususiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

NEOLOGIZMLAR KLASSIFIKATSIYASI

Ergashova Yasmina,
Termiz davlat universiteti
Lingvistika: o'zbek tili magistranti

Xolnazarov Umid Erkinovich,
Termiz davlat universiteti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

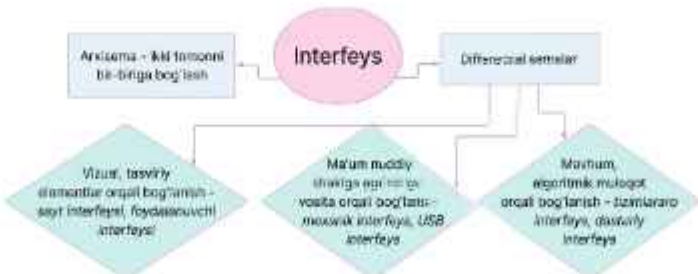
Ta'kidlash kerakki, asrlar davomida tillar bir-biridan so'z olib, so'z berib shakllanib kelmoqda. Bu ham bir imkoniyat. Til tizim sifatida uzluksiz harakatda, rivojlanishda bo'lib turadi, bu uning ijtimoiy mohiyatidan kelib chiqadi: til va jamiyat, til va ong, til va tafakkur o'rtasidagi ikki tomonlama aloqadorlik ularning bir-biriga ta'sirini belgilaydi. Jamiyatda bo'lib turadigan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, ilmiy texnikaviy taraqqiyot, iqtisodiy-ma'rifiy sohalardagi islohatlar tilning lug'at boyligida yangi-yangi so'z, sema va atamalarning yuzaga kelishini, ayni paytda, ma'lum so'z-leksemaning eskirib, tarixiy kategoriyaga aylanishini taqozo qiladi. Bu jarayon tilning lug'at boyligida istorizm, arxaizm va neologizm kabi nominativ birliklarni yuzaga keltiradi. Biroq tilga yangi so'zlar kirib kelib, turli sohalarda doirasida ishlatiladigan u neologizmlar semantik tahlilga ehtiyoj sezadi.

Darhaqiqat, semantik xususiyatiga ko'ra neologizmlarni quyidagi guruhlarga bo'lishimiz mumkin:

Nominativ neologizmlar – yangi tushunchani nomlash uchun yaratilgan so'zlar. Bu jarayonda so'z ham, tushuncha ham yangi iste'molga kirgan bo'lib, o'z qatlamda ham, o'zlashma qatlamda ham sodir bo'lishi mumkin: *Dipfeyk* – inglizcha *«deepfake»* *(«deep» – chuqur, «fake» – yolg'on)* so'zining fonetik tamoyil asosida o'zlashgan shakli bo'lib, sun'iy tafakkur yordamida yaratilgan audio va videomateriallar bilan chinakamiga manipulyatsiya qilish, turli mazmundagi videomateriallarga taniqli odamlarning yuzini va ovozini ko'chirgan holda qalbaki kontent yaratish texnologiyasi va u asosida yaratilgan mahsulot.

Messenjer – inglizcha *«messenger»* (xabar keltiruvchi, xabarchi) so'zidan olingan bo'lib, zamonaviy muloqot vositasi hisoblanadi. Internet orqali real vaqt rejimida matnli xabarlar, audio, video va fayllarni tezkor almashish imkonini beruvchi ilova yoki dastur.

Interfeys – inglizcha so'z bo'lib, «Cambridge» lug'atida ko'p ma'noli so'z sifatida ikki xil ma'nosi keltirilgan. 1. Ikkita elektron uskuna, yoki inson va kompyuter o'rtasidagi aloqa; 2. Ikki narsa birlashadigan va bir-biriga ta'sir qiladigan vaziyat, usul, yoki joy.[1] O'zbek tiliga yuqoridagi ikki ma'nosi ham o'zlashgan: *Bu haydovchilarga haydash interfeysidan chiqmasdan turib, jadvalni boshqarish, xabarlarni qidirish va mashrutlarni rejalashtirish imkonini beradi*[2]. Interfeys so'zi o'zbek tilida turli kollokatsiyalar bilan birikib, arxisemasiga mutanosib ravishda shakllangan bir qancha differensial semalarni ifodalaydi:

Lakuna neologizmlar – milliy tilda tushuncha mavjud, ammo ifodalovchi maxsus so'z bo'lmagan vaziyatda, ushbu signifikantni anglatuvchi boshqa tildan qabul qilingan so'z. Masalan, *kriminogen* – ji-

[1] https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/interface#google_vignette
[2] https://qalampir.uz/news/duneda-ilk-bor-gemini-asosida-ishlaydigan-elektromobil-yaratildi-130778

noyat sodir etilishiga imkon beruvchi, sharoit yaratuvchi yoki bevosita jinoyatchilikni keltirib chiqaruvchi (omillar, vaziyat, muhit) degan ma'noni anglatuvchi huquqiy-kriminologik atama. Ushbu so'z anglatuvchi tushuncha o'zbek tilda mavjud edi va *«jinoyatga moyil», «jinoyatni keltirib chiqaruvchi», «jinoyatga sharoit yaratuvchi»* so'z birikmalari yordamida ifodalanar edi. Leksema shaklida ifodalash til foydalanuvchilari uchun qulay bo'lganligi sababli bu kabi neologizmlar tez ommalashadi.

Ifodaviy neologizmlar – tilda muqobili mavjud bo'la turib, boshqa tillardan yangi o'zlashgan, grammatik, semantik-stilistik xususiyatlari va kollokatsiyasiga ko'ra farqlanuvchi so'zlar: *Feyrverk* va *mushakbozlik*. Ushbu so'zlar har ikkisi ham denotativ jihatdan bir xil referentni, ya'ni havoda xilma-xil ranglar hosil qiladigan yorug'lik zarralari, uchqunlarini ifodalasa-da, bir-biridan farqli xususiyatlari mavjud. Feyrverk so'zi nemischa *«feurerwerk»* so'zidan kelib chiqqan bo'lib, fonetik tamoyil asosida o'zlashgan neologizm hisoblanadi. Mushakbozlik so'zi esa fors-tojikcha o'zlashma *«mushak»* so'ziga shaxs oti yasovchi *-boz* va faoliyat-jarayon oti yasovchi *-lik* qo'shimchalarini qo'shish orqali hosil qilingan.

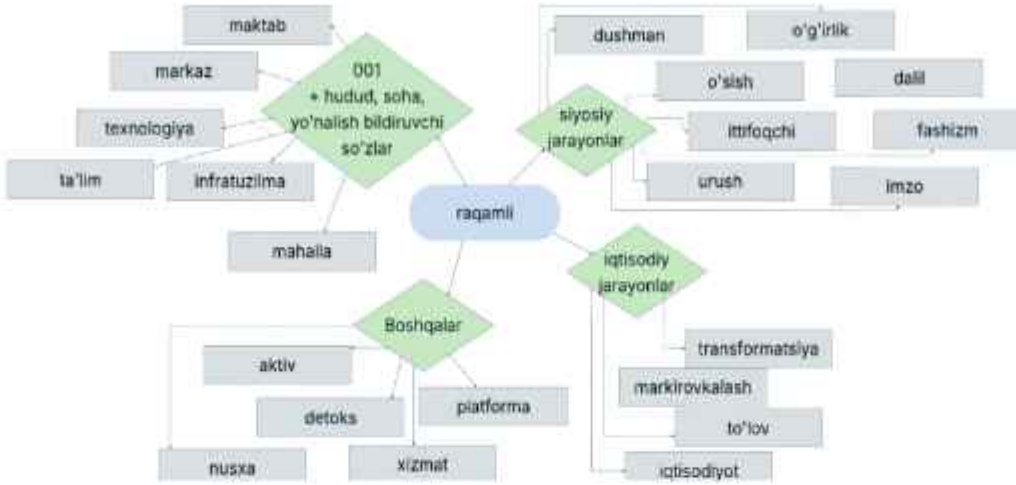
Ushbu so'zlar ifodasidagi farqlarni quyidagi jadval asosida ko'rib chiqamiz:

Farqlanayotgan xususiyat	Feyrvork (neologizm)	Mushakbozlik
Denotativ ma'no	Pirotexnik qurilmaning o'zini va uning fizik xossasini (nur, rang) ifodalaydi, ya'ni narsa oti ham, faoliyat-jarayon oti ham bo'la oladi: *Unda urbanist, arxitektura muhandisligi agentligi, feyrverk va yoritish jihozlari ishlab chiqaruvchi korxonalar, muzeylarga sayyohlarni jalb qilishda immersiv loyihalar, bolalar va o'smirlar uchun muzeylarda inklyuziv yechimlar kabi yirik soha va loyihalar bilan Fransuz tadbirkorlari ishtirok etishdi*[1].	Jarayonni, inson omili ishtirokidagi tomoshani ifodalaydi, ya'ni har doim faoliyat-jarayon oti bo'la oladi: *«Yangi O'zbekiston» bog'ida bayramona mushakbozlik tashkil etildi, deb xabar bermoqda Sputnik muxbiri*[2].
Konnotativ ma'no	Neologizm sifatida ko'proq zamonaviy, rasmiy, xalqaro kontekstlarda ishlatilib, texnologik yutuq semasini tashiydi: *Pavilyonlarda chekish, ochiq olovdan (mash'ala, sham, kandelyabr va boshqalardan) foydalanish, yoyli projektorlar ishlatish hamda o'q otish, feyrverk va olovli effektlar tashkil etish qat'iyan taqiqlanadi*[3].	An'anaviylik, ko'tarinkilik, tantana va marosim ruhidagi kontekstlarda ishlatilib, bayramona sema tashiydi: *«Yashasin» hayqirig'i bilan tantanali mushakbozlik o'tkazildi va havo sharlari samoga uchirilib, Samchjiyon markazi osmonini bezadi*[4].
Stilistik ma'no	Ilmiy va rasmiy uslubga xoslangan.	Badiiy va publitsistik uslubga xoslangan.

Qatorni yana quyidagi so'zlar bilan davom ettirishimiz mumkin: premium – yuqori sifatli; ekskluziv – maxsus o'ziga xos; ekstremal – favqulodda, keskin; inflyunser – ta'sirlantiruvchi, fikr yetakchisi; kontent – axborot, mashrut – yo'nalish

Semantik neologizmlar – so'z ma'nosining kengayishi, ya'ni yangi ma'no ottenkasiga ega bo'lishi natijasida vujudga keladi. Xususan, *raqamli so'zi* – 1. Sonlar, raqamlar bilan ifodalangan, raqamga ega bo'lgan; 2. Tartib raqam qo'yilgan, nomerlangan[5] kabi ma'nolarni ifodalaydi. Ammo bugungi kunda ushbu so'z siyosiy, iqtisodiy kontekstlarda, ma'lum soha, hudud, yo'nalish nomlari bilan birga kelgan hollarda «elektron, onlayn shaklga ega, virtual» ma'nolarini ham ifodalamoqda. Quyidagi sxemada «raqamli» so'zi birikib kelganda o'zining yangi ma'no ottenkasini voqelantiradigan kollokatsiyalari ro'yxati berilgan.

[1] https://t.me›poytaxt_uz
[2] https://uzschoolcorpara.uz/uz/Search?q=mushakbozlik&pagesize=20&page=6
[3] https://lex.uz/uz/docs/-5056473?ONDATE=05.04.2022%2000
[4] https://uzschoolcorpara.uz/uz/Search?q=mushakbozlik&pagesize=20&page=1
[5] O'zbek tilining izohli lug'ati. – 387-b.

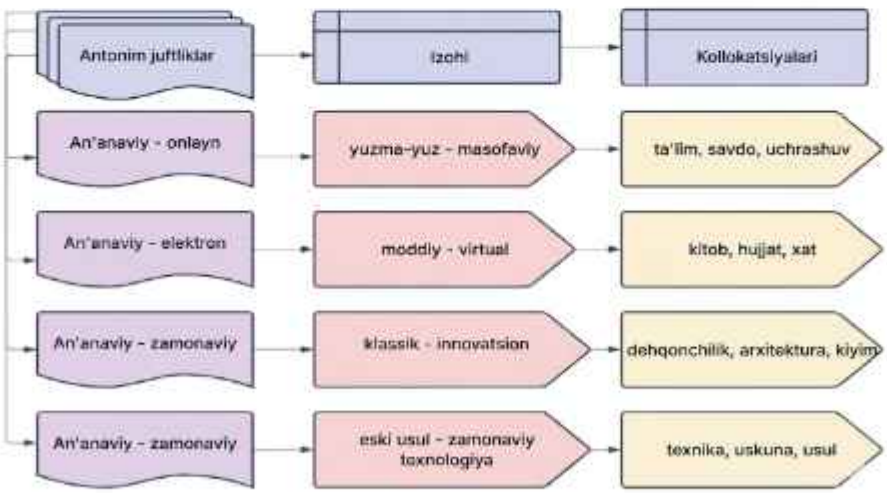
Shuningdek, *an'anaviy* so'zi avloddan avlodga o'tib kelayotgan, tarixan qaror topgan urf-odatlar, tartib-qoidalar va qarashlarga asoslangan narsa yoki hodisa ma'nosini ifodalab, «urf-odatlarga asoslangan» semasi ustuvor ahamiyatga ega edi: Bugungi kunda ushbu so'z bir qancha yangi konnotativ semalarga ega bo'lib, ma'no kengayish jarayonidan o'tmoqda. Quyida yangi semalari bilan tanishib chiqamiz:

1. «Real va jismoniy mavjud» (oflayn) semasi - onlayn so'ziga zid ravishda, biron bir jarayonning real makon va vaqtda, bevosita ishtirok etish natijasida sodir bo'lishini bildiradi: *an'anaviy ta'lim (sinfxonadagi dars) va masofaviy. onlayn ta'lim (zoom platformasida, videochatda yoki boshqa raqamli texnologiyalar orqali dasr)*

2. «Qog'ozli, moddiy» semasi – *elektron* yoki *raqamli* so'zlariga zid ravishda, ma'lumot tashuvchi vosita jismoniy mavjud ekanligini bildiradi: *an'anaviy kitob (qog'oz kitob), an'anaviy kutubxona (qog'oz kitoblar saqlanadigan kutubxona) va elektron kitob, elektron kutubxona*

3. «Klassik, eski model» semasi – yangi paydo bo'lgan muqobil variantlarga qarama-qarshi o'laroq, uzoq vaqt xizmat qilgan tizimni bildiradi: *an'anaviy bank (binosi mavjud bank), onlayn bank – internetda faoliyat yuritadigan, raqamli bank.*

4. «Tabiiy, sintetik bo'lmagan» semasi – texnologik o'zgarishlar fonida asliga sodiqlikni bildiradi: *«an'anaviy dehqonchilik» va «Gidroponika yoki laboratoriya sharoitidagi dehqonchilik»*. Bu yangi semalar yangi, o'ziga xos antonimik juftliklar hosil qilmoqda:

Aqlli so'zga «O'zbek tilining izohli lug'ati»da quyidagicha ta'rif berilgan: 1. Aqli raso, mlyali; 2. Fahm-farosatdan, bilimdonlikdan dalolat beradigan; 3. Zlyrak, hushyor. Lug'atlarda aks etmagan, bugungi yangi aktuallashgan semalari quyidagilar:

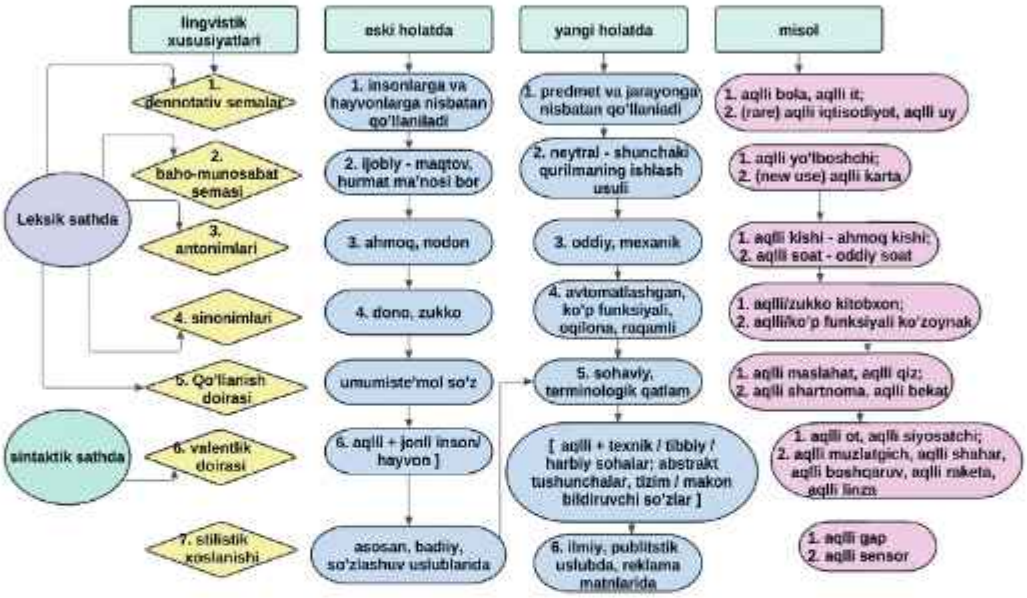
1. «Avtomatlashgan, masofadan boshqariladigan» semasi – inson aralashuvisiz qaror qabul qila

oladigan, yoki internetga ulangan qurilmalarni anglatadi: *aqlli uy* (chiroqlarni o'zi yoqadigan, haroratni nazorat qiladigan tizimga ega va b.); *aqlli soat* – faqat vaqtni ko'rsatmay, salomatlikni ham o'lchaydigan yoki telefon aloqasi, internetga kirish imkoni kabi boshqa funksiyalari mavjud uskuna; *aqlli shahar* – yo'l harakati va xavfsizligi raqamli boshqariladigan shahar modeli.

2. «Tejamkor va samarali» semasi – resurslarni (vaqt, pul, energiya) tahlil qilib, ularni eng minimal sarflash bilan maksimal foyda keltiradigan holatga keltirishni bildiradi: *aqlli sug'orish* – yerning namligiga qarab o'zi suv quyadigan tizim; *aqlli iqtisodiyot* – ma'lumotlar tahliliga asoslangan samarali boshqaruv.

3. «Sun'iy intellektga asoslangan» semasi – inson miyasiga xos bo'lgan o'rganish va tahlil qilish xususiyati berilgan dasturlarga nisbatan aytiladi: *aqlli qidiruv* – siz nima demoqchi ekanligingizni oldindan tushunadigan tizimlar; *aqlli botlar* – mijozlar bilan muloqot qiladigan dasturlar.

Yangi semalarning paydo bo'lishi so'zning lingvistik xususiyatlarida ham bir qator o'zgarishlar kuzatilishiga sabab bo'lmoqda. Quyidagi jadvalda «Aqlli» so'zining lingvistik transformatsiyasini ko'rib chiqamiz:

Terminologik neologizm – maxsus fan yoki soha doirasida yangi hosil bo'lgan aniq foydalanilib, tor jamoada qo'llanadigan so'zlar: *kastratsiya* – (lotinchadan *castratio* – bichish) – bu odam yoki hayvonlarda ko'payish va jinsiy gormonlar ishlab chiqarish funksiyasini to'xtatishga qaratilgan tibbiy, yoki biologik amaliyotdir. Bu so'z bugungi kunda tibbiyot, veterenariya va huquq sohada qo'llanayotgan termin hisoblanadi:

Tibbiyot, veterenariyada qo'llanilishi. «Davolash, tibbiy chora» semasi bilan farqlanadi: *gormonal kastratsiya, laktatsion kastratsiya*	Kastratsiya	Huquqiy sohada qo'llanilishi. «Jazo» semasi bilan farqlanadi: *Qirg'izistonda pedofillarga nisbatan o'lim jazosi joriy etilishi mumkin, Qozog'istonda esa ular kimyoviy kastratsiya qilinadi*[1].

Resume. This article, based on a semantic analysis of neologisms, recognizes that any new nuance of meaning does not exist outside of collocation. It is established that identifying and analyzing such semantic nuances requires scientifically grounded expertise using corpus-based, cognitive, and pragmatic methods.

Резюме. В данной статье, основанной на семантическом анализе неологизмов, признается, что любые новые смысловые нюансы не существуют вне контекста коллокаций. Установлено, что выявление и анализ таких семантических нюансов требует научно обоснованной экспертизы с использованием корпусных, когнитивных и прагматических методов.

[1] https://qalampir.uz/uz/news/kastratsiya-umrbod-k-amok-ulim-zhazosi-pedofillarni-nima-k-ilsa-buladi